

ILUSTRACIÓN: *Maletas*

AUTOR: Carmen Franco-Vázquez

Encontro con Manuel Gago, autor de *O anxo negro*

Soledad Ríos Santomé

[Recibido, 30 marzo 2018; aceptado, 3 maio 2018]

<http://dx.doi.org/10.15304/bgl.52.5035>

Vinte anos percorrendo o rural de Galicia, como fixo Manuel Gago (Manuel Gago Mariño, Ribeira, 1976), dá para moito. Non só para coñecer de primeira man a nosa xeografía máis recóndita senón tamén para compoñer unha novela coma esta, por exemplo. Unha novela trepidante de case 500 páxinas que non dá tregua. *O anxo negro* (Xerais, 2016) é a súa primeira novela aínda que a escrita, ensaísta ou literaria, non era estraña para o noso autor.

Para este doutor en Ciencias da Información pola USC (na que é profesor asociado) non é, como dicía, a súa primeira obra. Gago ten xa publicado outros libros con éxito de público. No seu haber consta como coautor en *Rías Baixas, Gourmet Territory* (Deputación Provincial de Pontevedra, 2011); *Herdeiros pola forza. Patrimonio cultural, poder e sociedade na Galicia do século XXI* (2.0 Editora, 2012) en colaboración co arqueólogo Xurxo Ayán; *Vento e chuvia. Mitoloxía antiga de Gallaecia* (Xerais, 2013), un libro de narrativa; *Platos Rotos. Textos gastronómicos (2003-2015)* (2015), un libro electrónico que recompila a produción xornalística de Gago ao redor da relación entre viño, comida e sociedade e, por último, o libro colectivo *Historia das Historias de Galicia* (Xerais, 2016). Xa no ámbito da súa docencia (formación de novos/as xornalistas en ciberxornalismo) publicou *Sistemas Digitales de Información* (Pearson Prentice Hall, 2006) e *Diseño Periodístico en Internet* (UPV, 2007).

Pero, alén da escritura, as inquietudes de Gago abranguen outros campos nos que é un activista de primeira orde. Director do portal de divulgación cultural do Consello da Cultura Galega www.culturagalega.org, é editor,

así mesmo, de Capítulo Cero (www.manuelgago.org/blog), o blog máis antigo (data de 2004) en lingua galega e un dos blogs de divulgación histórica, científica, de estilos de vida, gastronómica e cultura de referencia na rede galega (e polo que ten recibido premios e mencións por parte de diferentes colectivos profesionais galegos). É colaborador habitual dalgúns medios de comunicación como a Radio Galega no que o seu último espazo foron as *Efeméridas* en Galicia por diante, ao igual que *La Voz de Galicia* na que mantén a columna “Vermello contra o mar”, ou *El Progreso* e *Diario de Pontevedra* no que colabora no seu suplemento cultural “Táboa Redonda” coa súa columna “SeiSentidos”.

A arqueoloxía é outra das súas paixóns. Promotor de actividades de difusión e investigación neste ámbito, entre o 2010 e o 2013 colaborou nas escavacións do poboado da Lanzada (Sanxenxo) e do de Pena Furada (Coirós) e nos proxectos arqueolóxicos da Torre dos Mouros (Lira, Carnota), do Castro de Mallou (Carnota) e das Croas de Niñóns (Pontecesos). Fundou, igualmente, www.patrimoniogalego.net para difundir o patrimonio cultural de Galicia. Pertence, así mesmo, ao colectivo www.romanarmy.eu de investigación da presenza do exército romano no NW peninsular.

6

Como divulgador cultural ten comisariado diferentes exposicións como “Ao pé do Lar”, promovida para o Fórum Gastronómico en Santiago (e con sede no Museo do Pobo Galego), e “Galicia 100”. Obxectos para contar unha cultura, producida polo Consello da Cultura Galega en colaboración con Afundación e que foi exposta na Coruña, Vigo e Santiago de Compostela.

Por último, introduciuse no mundo audiovisual con gran éxito. Con *As pedras de San Lourenzo* gañou o Premio ao mellor documental no Festival de Cine Arqueolóxico de Castilla.

Mais, alén desta abondosa biografía, esta súa estrea está a ter moi boa acollida. Coa terceira edición xa na rúa, *O anxo negro* fai un rápido repaso da historia galega desde o século XVI ata os anos 80 do século pasado con paradas en momentos moi significativos da nosa historia. Novela que, desde a desaparición, en aparencia insignificante, dunha talla nunha igrexa rural, acaba vinculándose con episodios políticos europeos de gran transcendencia e co máis enraizado da nosa cultura popular.

A encargada a Nicolás Bren, un mariño retirado, da recuperación dunha imaxe roubada nunha igrexa parroquial é o punto de partida dunha peripecia onde non se escatiman recreacións históricas que serán decisivas para a resolución do roubo. A través dunha trama trepidante, Gago lévanos a través das interioridades dun sistema corrupto no que transitamos por espazos próximos ou apartados, por aldeas recoñecibles ou exclusivos clubs ingleses, por lugares da xeografía de Galicia ou afastados portos europeos como o de Róterdam.

A viaxe no tempo (s. XVI, s. XIX, Guerra Civil, anos 80) acompásase coa realizada polas diferentes xeografías da novela, tanto alleas (París, Roma, Escocia...) coma propias (bosque dos Némedos, Cereiro, San Silvestre...) onde o autor se crece e amosa unhas descricións rebordantes de delicadeza.

Novela coral de ritmo áxil e linguaxe coidada, Gago preséntanos un catálogo múltiple e variado de personaxes (mariñeiros, curas, nobres, ladróns, contrabandistas, investigadoras, docentes, veciños/as...) nos que mostra un profundo coñecemento das nosas xentes e do seu territorio, alén do funcionamento de organizacións internacionais vinculadas co tráfico ilegal de obras de arte. Detrás destas, a Igrexa, que a través do seu “anxo negro” planifica e executa un espolio sistemático de obras de arte que pasa desapercibido e contra o que se revolve o pobo de Cereiro.

Novela histórica, novela negra, de aventuras, *best-seller*... Así a teñen definido.

Esta é a entrevista ao seu autor. Velaquí o resultado:

SOLEDAD RÍOS SANTOMÉ. *Aínda que vostede. ten unha longa experiencia como activista cultural e con xa diferentes publicacións no seu haber, esta é a súa primeira novela, longa por certo. Cando comeza a xestarse en vostede a idea de darlle corpo a esta historia?*

MANUEL GAGO. É certo que me estreo na ficción xa con certa madurez, aos corenta anos. Supoño que a diferenza entre comezar aos vinte e pico e facelo con corenta é que xa tes máis claro cal é a liña literaria que queres seguir, o programa, o que queres contar na ficción durante ese breve tempo no que os seres humanos dispomos de enerxía creativa abonda. Así que coa primei-

ra novela quería experimentar coa fermentación da memoria. Eu creo que a imaxinación é memoria fermentada. Algúns escritores déixana levedar máis e outros, menos, iso xa é una cuestión de estilo. Do que non hai dúbida é de que o maxín procede da experiencia, sexa vivida persoalmente ou adquirida noutros relatos. En *O anxo negro* están mesturadas numerosas historias que eu vin desde a infancia e, sobre todo, en máis de vinte anos percorrendo todo o país. Así que a resposta a esta pregunta é sinxela e complexa ao tempo: levo escribindo esta historia desde que nacín, como pasa realmente con todas as historias.

SRS. *Teño lido comentarios moi eloxiosos da súa novela: historia monumental, engaiolante, magnífica, trepidante, intensa, que recolle o mellor da tradición oral galega, que eleva a cultura galega... Semella que a recepción está a ser boa malia as súas case 500 páxinas.*

MG. A verdade é que estou moi contento coa recepción. Acostumado como estou ao texto electrónico, entrar no mundo da literatura en papel, e en especial, a nova experiencia de lectura colectiva a través de clubs de lectura etc., resultoume unha experiencia do máis fascinante, da que estou a aprender moitísimo. O que máis me interesa, teño que recoñecelo, son os comentarios dos lectores, xa que os libros, desde o momento no que saen do prelo, deixan de ser teus e comezan a ser, un pouco, de todos os que os len. Iso significa, para min, que comezo a ver con outros ollos, os ollos da lectora, algunhas partes da novela que mesmo chegan a cobrar novos sentidos. Pero, ademais, eu estou convencido de que é preciso renovar e ampliar a base da literatura galega. Esa é a batalla do noso tempo: non só resistir para non acabar na marxinalidade absoluta, senón a de gañar novos públicos e lectorado. Así que para min ver os comentarios dos lectores e, especialmente, daqueles que non len habitualmente en galego, foron moi alentadores.

SRS. *Tamén se elaborou un filme para recrear o que podería ser a versión audiovisual da novela, como xurdiu a idea? Saben dos resultados da súa difusión?*

MG. Si, claro, e ademais son públicos, xa que publicamos a única versión no Youtube para que se puideran acceder aos datos estatísticos de maneira cómoda. Leva máis de catro mil visualizacións, o cal en termos da literatura galega é, posiblemente, a peza promocional dunha novela galega máis vista do país, ou como mínimo das dúas ou tres máis vistas. A idea nace desde a convicción de que os libros galegos deben ter unha estratexia de promoción

e márketing moi forte para facerse visibles nun escenario no que teñen as cousas moi difíciles. Así que fixemos unha campaña de intriga, con varios pequenos vídeos e esta miniprodución que realizou Sole Felloza.

SRS. *Decantouse por pór o foco no rural, do que se advirte, por certo, que é un gran coñecedor...*

MG. Levo vinte anos percorrendo o rural e a costa e interesándome pola súa socioloxía, antropoloxía, historia e arqueoloxía. Quería representar un rural que non é habitual na literatura: un grupo de xente decidida, con capacidade de organizarse, e cunha enorme habilidade para xestionar redes persoais ao longo de países. Xente con capacidade de aproveitar os recursos, técnicos ou humanos, de xeito moi eficiente. Ese é un dos rurais que eu aprendín. Quería escribir a historia do poder oculto nun exército de subordinados. Ninguén se para a pensar no poder que pode agachar un conxunto de labregas, mariñeiros, bedeis, criados, cociñeiras, obreiros da metalurxia...

SRS. *Quédanos a sensación de que a aldea de Cereiro podería ser calquera aldea galega, ou case. Tanto os espazos como os personaxes resúltannos tremendamente recoñecibles, é consciente disto?*

MG. Si, e aquí tiven, para min, un dos desafíos da novela. Evitar o estereotipo no que é tan doado caer. Así que me aproximei á reconstrución da novela desde unha visión arqueolóxica, antropolóxica e sociolóxica, na que as figuras e os territorios se constrúen, pero non tanto en base á tradición literaria anterior, senón desde o coñecemento da antropoloxía, a socioloxía e a idea de paisaxe cultural, moldeada pola historia e a arqueoloxía. No ámbito da sociedade, traballei figuras habitualmente non representadas nos relatos sobre o rural galego, que ten a súa propia retórica literaria e lugares comúns desde o século XIX, a Xeración Nós, pero tamén por moita literatura desde os sesenta ou setenta. Esoutro rural de figuras pouco habituais pero que nos parecen moi próximas porque son parte da estrutura social: os líderes sociais que basean o seu poder brando na transacción, na discreción ou na memoria, os obreiros emigrantes retornados, os solitarios con problemas de integración social, as nais con nenos discapacitados que interpretan a súa vida dentro dun esquema cultural dunha sociedade agraria católica e atlántica.

En relación ao territorio, pois algo similar. Dentro do paso previo á redacción da novela, recreei o territorio de Cereiro nun modelo tridimensional,

ubicando as aldeas, a relación co canón do mosteiro, as terras altas coas súas necrópoles megalíticas e a capela abandonada, o castro controlando o acceso á costa a carón da ponte do Reiciño, as zonas de cultivo, a localización da igrexa de San Martiño, a encrucillada da estrada provincial na que está ubicado o Drake, ou as pistas polas que se meten Andreu e Nicolás cando saben que chega a Garda Civil á parroquia. Empreguei diferentes micropaisaxes da zona occidental da provincia da Coruña para poder compoñela. Ter un sentido espacial da narración é fundamental en moitos aspectos da historia, e o que fixen foi recrear unha estrutura relativamente homoxénea do rural galego que é o territorio das parroquias.

SRS. *Pola contra, non escatima recrearse nun ambiente tan afastado e exótico para nós como un club inglés, existe algún gusto por estes ambientes?*

MG. Teño moito interese en amosar que, fronte a unha crenza moi establecida en moitos ámbitos do illamento de Galicia, a realidade é que o noso país non está no cu de ningún mundo. A historia que se conta en *O anxo negro* é unha historia global, que aconteceu en moitos países católicos ou ortodoxos de Europa, e que tivo unha clientela global. A elección dun club de clase alta londinense ten moito que ver tamén coa estrutura da narración, coa procedencia e motivación dalgunhas das personaxes. Pero provoca reaccións curiosas. Unha lectora comentoume o raro que era ler sobre ese tipo de ambientes en galego. Ela estaba acostumada a ler novelas con estes escenarios noutras linguas, pero en galego “fálase doutros sitios”, díxome, pero prudentemente non quixo explicarme en detalle a que se refería, malia o meu interese.

SRS. *A devoción dos paisanos polas súas imaxes relixiosas, a súa desconfianza nos curas para custodiais, o activismo na súa preservación fálanos dunha relación moi especial para con elas, gustárame que me comentase esta cuestión.*

MG. Si, ese é un tema central da novela, pero tamén da cultura tradicional galega. En realidade, é un dos temas centrais da nosa cultura: a relación co outro. A maior parte das nosas lendas tratan da relación con alguén que non é coma nós, e de como negociamos ese asunto. Os curas, malia todo o seu poder, sempre foron considerados figuras foráneas á comunidade e, xa que logo, persoas ‘incompletas’ xa que non coñecemos a súa filiación e, polo tanto, as súas intencións. Sen embargo, as imaxes sacras son todo o contrario. Son a expresión simbólica non só da comunidade, senón dos seus atributos.

As figuras sempre crean cohesión da comunidade, non son conflictivas, pero as persoas poden ser todo o contrario. Sobre todo, tamén, as figuras teñen a súa propia historia en relación á comunidade. Por iso un santo moi feo ou de pouco valor artístico pode ter, pola contra, un enorme valor simbólico. Porque o valor da santa ou santo é a súa historia en relación ás persoas. Iso é o que se conta coa historia de Santa Mariña. Unha das cuestións que me teñen preguntado é se as xentes de Cereiro se terían mobilizado se no canto da Santa Mariña tivesen roubado as pezas do retablo pétreo de Cornelis de Holanda. Eu deixo a resposta no aire pero como unha gran dúbida... Non está nada claro. Depende da historia do retablo.

SRS. *Con todo, a través das personaxes e dos seus caracteres traza unha dicotomía clara entre campo e mar. Non sei se buscaba este contraste nin se se reflicte na acollida do libro.*

MG. Si, por suposto. O que fago é narrar como na costa galega, simplemente a dous ou tres quilómetros como moito da ribeira, xa existen universos simbólicos e valores culturais e sociais notablemente distintos aos do mar. Eu son do Barbanza e aprendín isto dun xeito moi curioso. Tanto en Palmeira como na Pobra do Caramiñal, contábannos moitísimas historias de defuntos. Pero a primeira vez que escoitei falar dos mouros foi sendo xa adolescente, un día que fomos en bicicleta ata unha aldea da montaña. E faláranos de mouros e moitas máis historias das que nunca escoitamos. Quedamos pasmados pola existencia dun folclore tan distinto a escasos metros, e foi aí cando me decatei de que a tradición oral ten que ver coa terra e co mar que nos sustenta. Por cuestións narrativas, Cereiro debía estar situado nas proximidades da costa, pero cos valores e a estrutura social do agro para facilitar determinadas actitudes. Xogar con estes esquemas de valores distintos entre costa e interior (e os seus prexuízos) facilitaba moito a narración.

SRS. *Na novela fálase dun espolio sistemático e prolongado das igrexas do rural galego, non sei se podemos considerar que é só ficción ou está dalgún xeito fundamentado.*

MG. Si, claro. De feito, o roubo da santa Mariña está baseado en cinco roubos diferentes, reais, acontecidos en diferentes sitios de Galicia. Estamos falando dun gran espolio, que só ficou na memoria oral, escasamente documentado desde un punto de vista histórico, especialmente porque no seu momento non se denunciaron os roubos. Esa é unha das partes desta historia que

me resultaban máis interesantes: como unha cantidade enorme de roubos de patrimonio non acadaban nunca a idea de problema global porque ninguén sabía que acontecera o mesmo na aldea do lado. Pero non é algo do pasado. Despois de publicar a novela, aos poucos meses apareceu unha entrevista a un comandante da Garda Civil que falaba dunha nova escalada de roubos de arte sacra na Costa da Morte e dicía que un dos grandes problemas era que os roubos non se denunciaban e, polo tanto, non era doado iniciar as investigacións. O mesmo que xa contaba en *O anxo negro* a partir do que eu fun sabendo. Pero, por que non se denuncian hoxe en día?

SRS. *En todo caso, a Igrexa non queda en moi bo lugar.*

MG. Non sei se queda en bo ou mal lugar. Na novela aparecen como uns seis ou sete cregos de diferente condición, que se comportan de maneira distinta e en distintos momentos históricos. O que quería era situar a Igrexa como un axente de poder temporal, con xente de moi diferentes procedencias e intereses, e que controlan unha rede inmensa en Galicia desde hai séculos. A literatura bota unha man para poder observar o poder desta organización que, en casos coma este, non é doado amosar doutro xeito debido á falta de documentación escrita. O que quero axudar con esta novela é a desvelar realidades que están aí pero que se ocultan ao redor do peso desta organización. Se un se fixa, por exemplo, no audiovisual galego dos últimos vinte e cinco anos hai unha cuestión intrigante. Hai dous estereotipos: o cura afable, con algún defectiño menor pero sempre boa persoa, e o empresario (ou político) ruín e, ás veces, mesmo malvado. Obviamente, iso non é inocente, e fálanos do inmenso poder que continúa a ter a Igrexa como organización do país. No caso da literatura galega, esta cuestión da Igrexa é aínda máis curiosa. Temos a un estereotipo de cura malvado, delator durante a Guerra Civil, e logo... logo pois aparecen curas benevolentes e comprensivos coma no audiovisual. Pois non: a min interésame unha visión máis complexa desta organización e axudar a comprendela lonxe dos corsés habituais. O obxectivo da literatura é axudar a cuestionar o mundo e preguntarnos porqué nos fixamos no que nos fixamos.

SRS. *A novela está estruturada capítulos con saltos temporais (e espaciais) constantes nos que podería resultar difícil perderse. Tiña clara a estrutura previa para deixar ben trabada a historia?*

MG. Si, desde o primeiro momento tiven clara que era necesaria unha estrutura fragmentaria caracterizada por saltos que fosen primeiro abrindo as tramas para logo contraelas ata concentrar, nas últimas páxinas, a historia en dous puntos: o seu principio e o seu final, xa que cada un deles explica o outro. A evolución temporal ten moito que ver con isto, xa que na novela explorei unha idea que defendo, a da densidade cultural do país. Alí onde esteas, en canto comezas a investigar unha historia, comezan a aparecer pasados ás veces ligados entre si de maneira insospitada. E moitas veces non podemos comprender unha historia, un conflito social ou persoal, sen reparar en todos eses capítulos previos.

O segundo aspecto tiña que ver co tipo de narrativa que eu quería para esta novela: aproximar a narración aos parámetros da literatura popular anglosaxona. Confiar na estrutura interna como un auténtico motor da acción e construír un estilo que funcionase como engraxador dos acontecementos e da evolución das personaxes. Non negarei que no meu obxectivo está contribuír, no que poida, a combater o gran problema da literatura galega do noso tempo: a fuga de lectores.

O resultado foi moi interesante. Son consciente de que ao lector menos experimentado ao principio isto resultáballe un pouco estraño, pero posteriormente, cando comprendía como era a dinámica, transformábase no contrario, nunha complicidade. Este é un tipo de estrutura que require a un lector disposto a xogar, cunha memoria esperta. Este tipo de estrutura obriga a estar pendente da historia e dos seus detalles. Interésame moito iso desde o punto de vista literario.

SRS. *A narración abrangue un período moi amplo da historia de Galicia con paradas en determinados momentos (S. XVI, S. XIX, Guerra Civil, anos 80 do pasado século...), gustaríame que me falase moi brevemente desa selección histórica.*

MG. Ben, mesmo aínda vai máis atrás de maneira indirecta. A historia comeza, realmente, na Idade do Ferro, aínda que isto só se dectarán aquelas lectoras que teñan lido previamente o meu libro *Vento e Chuvia* e recoñezan o Bosque Németo, chamado durante o século XII, en *O anxo negro*, o Bosque dos Némedos. Interésame a literatura que forma pequenos universos, que relativiza o papel dunha novela concreta dentro dun proxecto máis amplo e que conecta as historias entre si, como fai a tradición oral. Así que en *O anxo negro* hai moitas claves ciscadas que alumean partes do relato.

A selección de épocas que fixen responde ás necesidades narrativas, pero te-

ñen en común a tensión entre a idea de historias ocultadas / historias visibles / historias recontadas. Un exemplo é a fundación mítica do mosteiro no século XII como mosteiro familiar, que os monxes cistercienses ocultan tralo seu repoboamento e no que reelaboran a súa historia, e esa é a que transmite o profesor na visita guiada. O lector ten acceso a unha versión orixinal que non teñen os personaxes da novela no século XX, e pode comparalas. E acontece o mesmo coas orixes da santa, que viven unha gran transformación. Cada época non desempeña só unha ambientación, senón sobre todo unha función determinada no relato xeral, e iso é importante para axudar á narración a avanzar.

SRS. *Dentro desa selección apreciamos unha mirada agarimosa sobre a figura de Pedro Froilaz, conde de Traba, ao que se lle encomendou a educación do futuro rei Alfonso VII, e sobre o propio rei, aínda neno. Existe unha predilección especial por eles...*

MG. Si. É unha homenaxe interna á novela *Magog*, de María Gándara, posiblemente a mellor novela sobre a nosa historia medieval, na que tamén aparecen estas personaxes. Sempre me fascinou o relato dun neno feble e errante, alguén que non é nada máis que unha gran promesa, protexido febrilmente por un vello cabaleiro, un home de mundo, un antigo cruzado e un poderoso príncipe curtido coa vida. Así que temos a un reiciño perseguido no seu reino, testemuña dunha brutal batalla de intereses que pasan, todos, por el. Sen dúbida é unha parella que está lonxe de ser esgotada literariamente.

SRS. *Outro momento no que presenta especial interese é o da Guerra Civil no que detalla un episodio especialmente cruento, está baseado en feitos reais?*

MG. Velaí unha suma de sucesos que aconteceron na área de Carnota durante a Guerra Civil e que son reais. O mitin de Castelaio en Lira coa súa foto colectiva, empregada durante a represión, o monte Pindo como refuxio dos fuxidos -moi presente aínda na memoria colectiva- e o intento de fuxida por mar, que se inspira na sorprendente historia do *As de Sel*. O episodio xusto do final é a maior achega da ficción, pero está inspirado dalgún xeito na brutal masacre de Monte Cubeiro.

SRS. *A narración está situada nos anos 80 con retrocesos temporais. Este punto de partida obedece a algunha cuestión?*

MG. Decidín situar a historia a principios dos anos 80 por ser unha encrucillada moi interesante para a historia que quería contar. Por unha banda, seguíanse a producir numerosos roubos de arte sacro no rural; por outra, Galicia atopábase nun momento no que a sociedade tradicional seguía a ter bastante peso, pero o contexto económico se transformara, había emigración retornada, as mentalidades cambiaban, iniciábase a democracia... Todo iso ofrecíame escenarios e persoas coherentes e interesantes para construír o relato. Interésanme moito os 80 como un xeito de comprender mellor a Galicia actual.

SRS. *Esa resolución tan rápida ao final de toda a trama resulta un pouco chocante...*

MG. Ben, eu penso que as tramas se van resolvendo desde a primeira páxina, porque en realidade, as historias só se resolven, só se rematan, porque alguén decide que o punto final está nun sitio determinado. Así uns feitos concretos pasan a ser unha historia. Eu non son moi de poñer puntos finais, interésanme máis os camiños intermedios. Se cadra esa sexa unha das miñas diferenzas coa narrativa popular anglosaxona tipo *best-seller*. Eu escribo para un lector ao que me gustaría que recoñecera nas miñas vindeiras novelas parte do universo que está en *O anxo negro* ou en *Vento e Chuvia*, e que non agarde ao final da novela para gozala. Dito isto, as diferentes tramas da novela vanse resolvendo en puntos distintos, pero neste caso teño que dicir que resolvín a trama principal botando man de como se resolveu o roubo real dunha destas imaxes. Solucionouse exactamente como acontece nesta novela, cambiando nomes, escenarios e lugares, claro. E, nese caso, o factor sorpresa -e o medo asociado a el- foi fundamental para animar ao propietario fraudulento a desfacerse canto antes da imaxe e devolvela. Esa capacidade de recorrer a vías, digamos, non ortodoxas na resolución dalgún destes problemas por parte das comunidades rurais galegas pareceume algo dunha potencia enorme.

SRS. *Esta é unha novela coral na que destacan unha serie de personaxes, algúns moi entrañables como Mamá Sula, Roque o Veredo...Fáleme deles.*

MG. Efectivamente, é unha novela coral. Hai pouco escoitei unha marabillosa historia contada por María da Pontragha, unha contadora de Ordes, sobre os “tolos” da parroquia de Lesta, con este tipo de planeamento coral, neste caso na tradición oral. Quería contar unha historia na que os protagonistas fosen condutores da acción, que tivesen tamén as súas propias historias per-

soais pero que, en realidade, exercesen no relato como formas de avance dunha historia colectiva. Mamá Sula inspírase nesa figura tan importante como pouco estudada das mamás en moitas aldeas galegas. Era un tratamento de respecto, como “tía”, pero non só: hai máis cousas, pero non é pertinente estenderse moito máis aquí. Está inspirada parcialmente nunha mamá de verdade, Mamá Sila, da aldea de Mallou, en Carnota, unha muller real que era todo bondade, pero non só nela. Unha clave que dou é, de novo, *Vento e Chuvia*. Alí pódese comprender algo máis sobre Sula, ou as Sulas. Roque o Veredo é ese tipo de mozo vitalista que aparece tantas veces nos relatos galegos dos anos 20 ou 30. Eses rapaces dispostos a comerse o mundo, cheos de forza, que ás veces van á emigración, outros estaban nun sindicato...e finalmente rematan traxicamente mortos durante a guerra, ou represaliados. Pero no caso do Veredo, tamén hai máis cousas. É interesante fixarse na súa relación co encanto.

SRS. *Ou Andreu, cunha implicación moi importante na comunidade, ou Nicolás Bren, mariño retirado...*

16

MG. Ramón o Veredo, é un ‘home bo’, un líder brando que segue a ser fundamental en moitas das aldeas do país. Exercen o poder de maneira distribuída, convencendo, comprendendo as feblezas, sendo discretos, sen un nomeamento formal; hábil coma o diplomático máis experimentado nas Nacións Unidas, coñecedor do mellor e do peor de cada quen. Esa é a clave para entender a política no mundo tradicional galego. Mandar sen parecer que mandas. Consensuar a partir dunha proposta factible, traballada previamente un por un. Andreu é o fillo retornado dos emigrantes, alguén que é e que non é, e esa é unha motivación importante na Galicia dos anos 80 para tomar decisións, para implicarse. É unha figura marabillosa, que vive a dualidade de moitos rapaces: sentar a cabeza ou vivir ao máximo. Ser parte de algo máis grande pero tamén deixarse levar. No caso de Andreu, o seu amor pola comunidade é enorme.

De Nicolás Bren, o que me interesa é esoutra historia non contada, a dos galegos na mariña mercante. Non quería centrarme, en *O anxo negro*, nas súas historias en América ou en África, se cadra, o aspecto máis pintoresco da mariña mercante. Interesábame moito máis o seu encaixe persoal en terra, o custe persoal de vivir, periodicamente, lonxe da muller e os fillos e as consecuencias psicolóxicas destas ausencias. Esas mulleres ás que, de súpeto, lles aparece un home na casa para sempre. Son homes aínda novos, retirados

con 55 anos e unha boa pensión, pero sen un sentido aparente á vida. Tanto el coma ela deben aprender a encaixarse. Iso non é doado. Nesta novela é o que me interesaba.

SRS. *Encarna, en cambio, resulta un personaxe un tanto discordante, misterioso, como inacabado...*

MG. Alégrame que a definas así porque é exactamente o que buscaba. Na novela, Encarna é a ponte entre o mundo da parroquia e as conexións internacionais e eclesiásticas que son necesarias na trama, pero ela apenas albisca unha pequena parte de todo o que acontece, só coñece a parte histórica e artística, que é a que realmente lle interesa. Hai nela unha certa parodia aí dunha personaxe omnipresente no *best-seller* actual de intriga pseudohistórica: a historiadora que acompaña ao macho alfa investigador tipo Robert Langdon e que é a auténtica especialista, a que fai avanzar a parte ‘histórica’ das tramas cos seus descubrimentos. Sempre é un tipo de personaxe un pouco *in vitro*, creada, supoño, para atraer lectorado feminino. Pero a nosa Encarna non é exactamente así: está moi vinculada ás personaxes máis escuras da novela (e non deixa de estalo en ningún momento), leva unha outra vida que apenas intuímos, e ademais, a diferenza das clásicas investigadoras de *best-seller* (solteiras, 40 anos, pasado sentimental tormentoso), ela rexeita explicitamente ao protagonista principal que sería Nicolás Bren...

Pero ese comentario que fas, común a moitas outras lectoras, revela algo marabilloso: ese sexto sentido literario de algo que non encaixa pero que agacha outra cousa... Toda boa lectora decátase de que, con Encarna, só estamos a ver a punta dalgún iceberg. Porque, efectivamente, Encarna Bahamonde é a primeira personaxe que foi creada, pero non para *O anxo negro*. Encarna xoga un papel moi importante nunha novela que foi redactada antes de *O anxo negro*, ambientada tamén nos 80 pero totalmente distinta a esta. Iso ten que ver co que falaba antes: no meu proxecto literario, unhas pezas van ir vinculándose a outras, cobrando novos sentidos de cada vez.

Cando tiver claras as liñas xerais do meu proxecto literario, decidín pospoñer a publicación desa novela ata dentro duns anos por varios motivos e iniciar este camiño da ficción con *O anxo negro*. De feito, como curiosidade, aquí deixo a nota de que a costura coa outra novela obsérvase de maneira especial no último capítulo no que aparece esta personaxe. Xa sinalo, ademais, que o rol de Encarna nesoutra novela é ben distinto. De feito, é tan distinto, que tanto eu coma as miñas primeiras lectoras (que xa coñecen a outra novela)

gozamos como ananos agachando e amosando partes dela. De feito, nin se-
quera na outra novela se acaba sabendo todo de Encarna!

SRS. *En todo o texto apreciamos unha especial preocupación polo léxico, un coidado coa lingua de destacar. Gustaríame que me comentase este aspecto.*

MG. Eis un dos asuntos máis importantes para un escritor: o código. Unha novela é unha sucesión de decisións no nivel formal. Cada palabra é parte dese nivel, desa escala que acaba construindo imaxes na cabeza das lectoras. Hai un equilibrio, unha tensión, que é eminentemente persoal, nas escollas de vocabulario e estruturas. E hai que ter en conta que nos movemos cunha lingua que non está normalizada no seu uso. A min preocúpame chegar coas miñas novelas a un público con pouca experiencia na lectura en galego. Pero non menos me inqueda a perda do léxico patrimonial... Así que estamos nunha batalla continua entre estas dúas cuestións. Estou aínda ben lonxe de telo resolto. En todo caso, no acabado final da novela non sería xusto non mencionar o magnífico traballo de edición do equipo de Xerais.

18

SRS. *Por último, tense cualificado a novela de múltiples xeitos: histórica, negra, de aventuras, best-seller... Con que definición se queda?*

MG. Que non se teña claro moi ben cal é o xénero de *O anxo negro* non me sorprende nada, porque xa é o que me pasa sempre con case todo o que publico fóra do ámbito académico. Xurei, despois de ver *Vento e Chuvia* colocado no estante de infantil de El Corte Inglés, que tentaría facer libros máis convencionais na súa clasificación, pero non me sae. Pero, ben pensado, pásame o mesmo cando tento definirme a min. Así que deixaremos iso no aire. Moitas grazas!

Soledad Ríos Santomé